

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ: ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК»

Міжнародну наукову конференцію «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» було проведено з ініціативи Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, Асоціації бібліотек України, Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук - членів Міжнародної асоціації академії наук - 12 - 15 жовтня 1999 р. в приміщенні НБУВ.

У матеріалі розкриваються проблеми, поставлені в процесі роботи форуму, порушуються постановочні питання, вирішення яких потребують об'єднання зусиль усіх бібліотечних та інформаційних центрів України і зарубіжжя.

Про надзвичайну актуальність та злободенність тематики свідчила як ніколи велика кількість учасників, виступаючих з доповідями, повідомленнями, інформацією. На пленарне засідання було заявлено 22 доповіді, на секції - майже 130 (матеріали друкуватимуться в черговому випуску «Наукових праць Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського»). У роботі форуму взяли участь: представники інститутів НАН України, найбільших інформаційних центрів, Державного комітету інформаційної політики, Британської Ради, бібліотек, видавництв, вузів країни, офіційні особи, колеги, фахівці, гості зі США, Росії, Білорусі, Йорданії та інших держав світу.

Пленарне засідання відкрив віце-президент НАН України, акад. НАН України І.Ф.Курас.

К.е.н. В.Хмельовський запропонував укласти угоду між Асоціацією орендарів і підприємців України, яку той очолює, і бібліотекою для започаткування спільних проекту та програми з інформаційного забезпечення підприємництва.

Асоціація орендарів і підприємців прийняла рішення передати НБУВ спеціалізовану бібліотеку з економічних питань. Це збірка німецькомовної літератури з 95 найменувань, 135 томів на суму 6.600 дойч-марок. В економічній бібліотеці «Менеджмент» є й книги з питань банківської справи і кредитування, управління, контролю та маркетингу, менеджменту.

З програмною доповіддю магістрального розвитку українських бібліотек «Національні бібліотечно-інформаційні ресурси: базові проблеми формування» виступив генеральний директор НБУВ, акад. НАН України, проф. О.С.Онищенко. Виконавчий директор Державного фонду фундаментальних досліджень Державного комі-

тету України з питань науки та інтелектуальної власності Б.Р.Кияк сконцентрував увагу присутніх на «Пріоритетах фундаментальних наукових досліджень в Україні та їх інформаційному забезпеченні». Надзвичайний інтерес викликали доповідь аташе з питань культури Посольства США в Україні Роберта Поста «Доступ до інформації США: роль Посольства США в Україні», директора ДПНТБ Сибірського відділення Російської Академії Наук, д.т.н. Б.С.Єлепова та його заступника, к.п.н. Д.М.Цукерблата «Формування бібліотечно-інформаційних ресурсів і їх використання в забезпеченні науки (на прикладі ДПНТБ Сибірського відділення РАН)». Зрозуміло, учасників конференції зацікавив досвід «Федеральної цільової програми «Електронна бібліотека Росії» (доповідачі: перший заступник директора ДПНТБ Росії, д.т.н. Я.Л.Шрайберг та начальник відділення ДПНТБ Б.І.Маршак) і «Створення та наповнення сучасних баз даних науково-технічною інформацією» (доповідач директор Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, чл.-кор. НАН України В.В.Петров). Важливі питання порушили в своїх доповідях генеральний директор Книжкової палати України, д.т.н. М.І.Сенченко - «Проблеми створення інформаційних центрів публічних бібліотек України» та заступник директора УкрНТЕІ, к.т.н. В.І.Воронков - «Проблеми формування національних електронних інформаційних ресурсів з науково-технічної й економічної діяльності в Україні», директор ЦНСГБ Української академії аграрних наук, д.і.н. М.С.Слободяник - «Інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів агропромислового комплексу України». Своєрідним був огляд, здійснений заступником директора

Українського державного НДІ архівної справи і документознавства, к.і.н. І.Б.Матяш, - «Національний архівний фонд України як складова інформаційних ресурсів суспільства». Безперечно, запам'яталася ґрунтовна доповідь «Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника: наукові здобутки і творчий пошук» заступника її директора, к.і.н. М.М.Романюка та інші виступи.

Активно, в насиченому робочому режимі працювало чотири секції, семінари - «Програмні продукти сім'ї ИРБИС» та «Обмін електронними інформаційними ресурсами». В Залі нових надходжень можна було ознайомитися з книжковою виставкою «Видавці України пропонують...».

Підкреслимо: непідробний інтерес фахівців до теми конференції пояснюється вимогами часу, який кардинально ставить проблему створення нового іміджу й місця бібліотек у змінюваному суспільстві, його подальшої інтелектуалізації, інформатизації суспільного виробництва.

Інформація стає «золотим фондом» сучасних держав, які поступово і наполегливо відходять від мілітаристської форми розвитку, від конфронтації, оскільки інформаційне суспільство зводиться на фундаменті співпраці, інтеграції, поєднання зусиль наукового співтовариства і таким чином воно цілеспрямовано просувається до максимальної гуманітаризації.

Бібліотека та інформаційне суспільство - питання не нове, але воно й досі не розв'язане на належному рівні. З тривогою ця проблема порушувалася в багатьох доповідях, її обговорювали на секціях, у кулуарах конференції.

Бібліотека повинна відстоювати, захищати свої позиції в ім'я створення суспільства вищого рівня. Володіння інформацією забезпечить перехід від соціосфери до ноосфери, органічну динаміку екологізації, космізації, інтенсифікації суспільного виробництва. І як результат - зростання інтелектуального потенціалу країни і всього світу загалом.

Учасники конференції, судячи з доповідей, розглядають інформатизацію як позитивне явище, що сприяє новому вищому витку розвитку цивілізації, гарант, що захистить людство від екологічної катастрофи.

Але бібліотекар ще має подолати в собі суперечність між власною свідомістю, скоріше, усталеними звичками, залишками старих методів роботи та інформатизаційним спрямуванням світового інтелектуального процесу, усвідомити вагу інформатизації, за якою майбутнє, економічна могутність не тільки світу, що інколи звучить абстрактно, а насамперед нашої держави.

Безперечно, виникає закономірне питання: наскільки сучасна Україна є інформаційною

країною, інформаційним суспільством? На жаль, доповіді з такою глобальною постановкою питання не було заявлено на нинішній жовтневій конференції. Втім, сподіватимемося, що статтю, де буде розкрито цю проблему, ми зможемо прочитати в «Бібліотечному віснику».

До речі, одна з сильних сторін нинішнього заходу: він дає поштовх до роздумів, нових тем, ідей, пропозицій, концепцій.

Тут же постає й таке питання: роль бібліотеки в гуманістичній орієнтації процесу інформатизації. Саме книгозбірня має бути сьогодні «двигуном» прогресу, підкреслив генеральний директор НБУВ О.С.Онищенко.

Пріоритетність інформаційного ресурсу серед інших факторів світового розвитку нині очевидна. Саме він, на думку вчених, забезпечить інформаційну єдність цивілізації. Інформаційні ресурси в розвинутих країнах займають таке, чи вище, місце поряд із фінансовими, енергетичними та ін. Отже, і відношення до них у суспільстві має бути відповідне. Втім в Україні ми цього поки що не спостерігаємо. Архіважливість ІР усвідомлюють тільки окремі структури, які особливо потребують інформаційного обслуговування. Хоча навряд чи ми знайдемо спеціаліста в будь-якій галузі господарства, котрий заперечував би значення інформації, інформаційних технологій (ІТ) та ІР у розвитку не тільки сучасного виробництва, а взагалі суспільного життя.

У проблемі глибшого усвідомлення громадськістю, урядовими структурами, промисловцями та іншими суб'єктами ваги ІР важливу роль мають відіграти провідні бібліотеки держави, пропагуючи знання, переваги ефективності інформаційної діяльності.

Як зазначають джерела, інформаційна індустрія в Японії до 2000 р. перебере на себе роль провідної інфраструктури економіки.

Звичайно, в інформаційну сферу в державах такого економічного рівня, як названа, здійснюються капіталовкладення, що дедалі зростають. Кількість працюючих у розвинутих країнах у цій галузі збільшується (в середині 90-х років при Міністерстві оборони США діяв 21 центр аналізу інформації), оскільки вона є надзвичайно престижною і добре оплачується. Тим часом в Україні число абітурієнтів, зі зрозумілих причин, на бібліотечний факультет Київського Національного університету культури і мистецтв скорочується.

Однак і в нас теж є позитивні зрушення щодо розвитку ІР. Владні, банківські структури, великі фірми надають дедалі більшого значення інформаційному забезпеченню управлінських рішень,

зацікавлених у підготовці аналітичної інформації.

Мабуть, нам треба звикати до того, що інформація розглядається як товар, а бібліотека як підприємство, що діє за законами ринку.

І якщо сьогодні вже, по суті, визначено глобальний шлях інформаційної індустрії для різних інформаційних центрів, їх концепції, то бібліотечна спільнота стоїть перед завданням - вироблення стратегічної концепції бібліотечно-інформаційної індустрії, визначення перспективних бібліотечних технологій відповідно до соціокультурних трансформацій і зважаючи на світовий інтелектуальний розвиток.

Зарубіжні вчені, розглядаючи тенденції в інформаційній сфері, всесвітній характер інформації, розширення спектра її технологій, в інформаційному процесі не тільки не виділяють бібліотеки, а й не вказують на них як на вирішальний механізм інформаційної галузі. Отже, бібліотека неясково, несміливо, непоказово заявляє про себе в світі.

Вона ж, наголосив у своїй доповіді акад. О.С.Онищенко, повинна, спираючись на нагромаджені у фондах книгозбірень знання, максимально сприяти використанню ІР для розвитку суспільства. Вона має здійснювати обробку знань, повсякчас накопичувати їх, мати найзручніший для споживача спосіб доступу до них і користування ними. Це повинно стати одним із напрямів розвитку бібліотечно-інформаційної індустрії.

Бібліотека акумулює знання. Неінформованість через брак їх потенціалу (ресурсу знань) уповільнює розвиток суспільства. Саме бібліотека повинна запропонувати сформулювати нову модель поширення знань. Але в цій сфері, на жаль, відсутні необхідні закони та норми.

Бібліотечні науки, на думку академіка, мають стати дисциплінами інформаційного циклу. А оскільки інтелектуальна потужність цивілізації зростатиме, то відповідно до цього процесу повинні диференційовано змінюватися й бібліотечно-інформаційні технології. Бібліотека як повноправна інформаційна структура має спрогнозувати своє майбутнє, вважає О.С.Онищенко.

Про концепцію інформаційного суспільства, його близьку і далеку перспективу не один рік точаться суперечки в найвищих, найпрестижніших наукових колах. Не вирішена, зокрема, і проблема стратегії бібліотеки в якісно новому стані всього людства.

Якщо до сьогодні питання звучало як інформаційна галузь, то віднині його треба ставити як бібліотечно-інформаційна галузь, бібліотечно-інформаційна індустрія, що і пропонує конференція в НБУВ. І, таким чином, бібліотека як рушійний механізм суспільства зможе і повинна

впливати на інформаційну політику держави. Саме книгозбірня спроможна виявити зв'язки між змістом інформаційних завдань суспільства і засобами їх вирішення, проаналізувати «об'єкт» інформатизації, ІП користувача інформації.

Дехто вважає, що не існує абсолютно «чистих» інформаційних галузей, зайнятих вирішенням тільки одного інформаційного завдання. Бібліотечну галузь, коли абстрагуватися від інших її функцій, скажімо, культурно-просвітніх, якраз і можна віднести до суто інформаційної галузі, яка не тільки накопичує знання, а й трансформує, обробляє, аналізує, поширює їх своїми засобами.

Але бібліотеки поки що не охоплюють усі документи, що містять стару та нову інформацію, накопичені знання.

На жаль, бібліотеки не можуть уповні виконати своє завдання щодо поширення знань, оскільки наше суспільство ще не готове підтримати цю місію.

На думку генерального директора НБУВ, в основі концепції інформатизації суспільства перебуває ресурс, що є вирішальним для успішного розвитку цього процесу, - йдеться про знання. Необхідно зайнятися перепідготовкою бібліотечних працівників, розробити для цього на конкурсних засадах оригінальні навчальні програми, випустити для них спеціальні посібники, підручники, довідники, розробити нові норми роботи, а головне - перебудувати психологію, відношення до праці. І саме в НБУВ, уже вкотре, прозвучала пропозиція щодо формування спеціаліста майбутньої книгозбірні - фахівця з інформаційної діяльності.

У доповіді академіка були намічені стратегічні концептуальні напрями загального розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві, яким науковець відводить роль лідера віку цифрової інформації.

Застерігаючи від поспішності, невваженості, недалекоглядності, вчений закликає переосмислити й усвідомити сам смисл інформатизації, сенс інформаційної діяльності, виробити її нову концепцію в ракурсі бібліотечно-інформаційного спрямування та науково-дослідницьких робіт НАН України, під кутом зору нової філософії мислення і буття бібліотечного працівника, який трансформується в інформаційного працівника.

Завтрашню і вже сьогоднішню бібліотеку учений бачить як тривимірний комплекс, багатопрофільний і багатофункціональний, як складний відлагоджений акумулятор збереження, накопичення і передачі інформації та знань, причому тих, які еквівалентні інформації, а отже - дорівнюють ІР. Тобто, професор пропонує нову модель Бібліотеки - бібліотеки інформаційного комплексного центру держави.

На думку О.С.Онищенко, саме бібліотека, вдосконалюючи засоби комунікації, зв'язку, обміну інформацією, сприятиме науковому та культурному об'єднанню всього людства, а воно, як вважав В.І.Вернадський, має стати єдиним завдяки інформації.

Генеральний директор НБУВ відкидає песимізм, критичність ситуації, в якій нібито опинилися вітчизняні бібліотеки.

При цьому згадалися слова В.І.Вернадського, сказані десь майже півстоліття тому, але які сьогодні зазвучали з новим смислом: «Ми переживаємо не кризу, що хвилює слабкі душі, а найзначніший перелом наукової думки людства, що здійснюється лише раз в тисячоліття, переживаємо наукові досягнення, рівних яким не бачили довгі покоління наших предків. Стоячи на цьому переломі, охоплюючи взором майбутнє, що відкривається, ми маємо бути щасливі, що нам суджено це пережити, в створенні такого майбутнього брати участь».

Осмыслити його, знайти в ньому своє достойне місце, не втратити позицій, завойованих сторіччями, стати не тільки інформаційним генератором, а й інформаційним флагманом суспільства - квінтесенція доповіді генерального директора НБУВ.

Професор застерігав від огульного нагромадження інформації, відбір якої має відбуватися не за принципом «критичної маси», що вибухне з негативним ефектом у непередбачений момент, а дуже відповідально й ретельно. Інформація має слугувати подальшій гуманітаризації суспільства, прогресу знань, єдності людини з природою. Треба розробити і концепцію підходу до відсіювання інформації. Одна з найважливіших проблем - пошук фундаментальних речей ресурсно-інформаційного плану.

Головною справою бібліотек залишається комплектування, зокрема довідковою літературою. Серйозне і складне завдання стоїть перед українськими науковцями та дослідниками: підготовка й видання бібліотечнознавчої енциклопедії, книгознавчих словників та довідників академічного рівня, накопичення баз даних бібліотечнознавчого, бібліографознавчого характеру для самозабезпечення спеціалістів науковою інформацією.

Акад. Онищенко поставив завдання на перспективу. Але думалось і про обмаль наукових сил, складності організації тимчасових колективів, зрештою, про фінансові проблеми, інші неминучі питання проблемного характеру.

Утім, масштабність задумів генерального директора і, зокрема, ідеї про закладення нового за концепцією наукового фундаменту бібліотеки,

нового мислення, перебудови свідомості, нового відношення не тільки бібліотекаря до своєї праці, а насамперед суспільства до бібліотекаря, найголовніше - до бібліотеки як осередку інформації, вселяла надію на успішний, результативний завтрашний день.

І знову тези професора перегукувалися з думками Вернадського, який писав: «Ми живемо на переламі, у винятково важливу, по суті нову епоху життя людства, його історії на нашій планеті».

«На кожному шматку території, захопленої людством», бібліотека, на думку Онищенко, має перебрати на себе функції дієвого інформаційного механізму, інакше її чекає лише печальна доля музею, який не має майбутнього. Вона не повинна перетворитися на інформаційний «сфінкс», а має стати ланкою в системі інформаційних мереж різного рівня - ця цікава думка прилюдно висловлена вперше. Було заявлено про започаткування не тільки внутрішніх, а й між-відомчих загальнодержавних магістралей: бібліотека - музей - архів - інформаційна служба та ін.

І не треба боятися ініціатив у наповненні Internet за галузями знань по регіонах.

Необхідно створити систему накопичення ІР, сформувати електронні бази з проблем їх розвитку, взяти участь у програмі побудови електронних бібліотек світу, розробити спільними зусиллями концепцію реалізації державної програми розвитку БІР, організувати чітку систему обміну ІР між національними й науковими, між національними й вузівськими бібліотеками, підключити значні галузеві книгозбірні (банківські, юридичні, музичні та ін.), забезпечити співробітництво з міжнародними та національними, урядовими й неурядовими організаціями в галузі інформаційної індустрії. ІР потребують збереження як архіважлива частина всесвітньої спадщини.

Оскільки БІР матимуть еволюційний характер, необхідно спрогнозувати провідні тенденції розвитку галузі на період до 2010 р.

На засіданні секції **«Комплектування у системі формування інформаційних ресурсів»** завідділом НБУВ, к.і.н. Я.О.Чепуренко розглянула основні засади законів України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про обов'язковий примірник». Вона виділила групи нормативно-правових документів, необхідних для регулювання процесу комплектування бібліотечних фондів і формування БІР.

Роль архівів і бібліотек у створенні ІР суспільства - тема доповіді н. с. Українського державного НДІ архівної справи і документознавства, к.п.н. К.Т.Селіверстової.

Проблемам використання БІР для задоволення інформаційних запитів читачів ОУНБ присвячена доповідь директора Рівненської ОУНБ, к.і.н. В.П.Ярошук.

Керівник репроцентру ДПНТБ Росії С.П.Трояновський ознайомив присутніх зі зразками видавничої діяльності цієї установи, новими напрямками діяльності Центру, в т.ч. підготовки електронних видань на CD-ROM матеріалів Кримської конференції, довідника «Кто есть кто в библиотечном мире», журналів «НТБ», «Компьютерный вестник» тощо.

Завкафедрою Української академії друкарства (Львів), к.ф.н. О.В.Антоник окреслила сучасний стан системи книговидання та книгорозповсюдження, відзначила недосконалість Закону України «Про видавничу справу», запропонувала розробити та застосувати програму «Відновлення державної мережі книгорозповсюдження».

Системні відносини між ІП українського студентства та наявними ІР проаналізувала завкафедрою КНУКіМ, к.п.н. І.Д.Нілова.

Забезпечення ІП викликає занепокоєння спеціалістів у галузі створення документних масивів різних типів. Збереження потенціалу вищої освіти України на рівні розвинених держав, розвиток і зростання мережі вузів різної форми власності потребує створення якісних ІР та економічної (забезпеченої державою) бази кумуляції їх в інфофонди територіальних об'єднань бібліотек. Технологія кумуляції вимагає прийняття офіційних документів Кабінетом міністрів і Міністерством освіти.

Державна науково-технічна бібліотека України, підкреслила заступник її директора О.О.Москаленко, в традиційному, повсякденному розумінні як сховище першоджерел інформації переживає зараз одну з найскладніших системних криз, пов'язану зі зміною системи публікацій та появою нових ІТ і носіїв інформації.

Виступаючи запропонувала поступове впровадження сучасних ІТ в існуючі технологічні цикли бібліотеки, створення її ЕК, баз даних, власного серверу ДНТБ тощо.

Директор Центральної освітянської бібліотеки П.І.Рогова проаналізувала сучасний стан БІР освітянської галузі в країні.

Навчальній книзі Галичини другої половини ХІХ - початку ХХ ст. як чиннику національної освіти та сучасному буквареві в системі ІР були присвячені доповіді викладача Української академії друкарства О.В.Стадник та аспірантки УАД О.З.Клименко.

У ряді виступів розглядалися проблеми комплектування фондів бібліотек іноземними періодичними виданнями (н.с. НБУВ Р.Л.Красій, головний бібліотекар НПБ України Н.О.Гудімова,

аспірантка НБУВ О.В.Ткаченко). Р.Л.Красій ознайомила присутніх із результатами аналізу інформативності іноземних журналів за допомогою показників «Science citation index» та «Social science citation index», проведеного в НБУВ для оцінки якості формування репертуару іноземних періодичних видань.

Цікавими були доповіді, що розкривали проблему комплектування окремих бібліотечних фондів у НБУВ, зокрема Депозитарію публікацій ООН (заввідділом, к.і.н. Н.В.Стрішенець та ін).

Н.с. Бібліотеки С.М.Косяк наголосила, що головна проблема, яка виникає перед працівниками Читального залу бібліотечнознавчої літератури НБУВ, полягає у визначенні рівня інформаційного забезпечення, необхідного для розвитку та збагачення професійної культури бібліотечних працівників.

Сучасний інформаційний потенціал цього залу - унікальний фонд із широким хронологічним охопленням фахової документної інформації.

Завсектором НБУВ Л.О.Туровська доповіла про призначення фонду гуманітарної літератури Бібліотеки, його структуру, проблеми формування і використання, вивчення та задоволення інформаційних запитів читачів.

Газети, підкреслила заввідділу НБУВ Т.О.Борисенко, як важлива складова частина її фондів, потребують цілого комплексу заходів для забезпечення користувачів оперативною інформацією. В доповіді розкрито складові цього комплексу, джерела комплектування та проблеми, що виникають при формуванні газетного фонду.

Завсектором НБУВ, к.п.н. В.Д.Шульгіна дала класифікацію за змістом та жанрами нотних рукописів, переданих установі Міністерством культури і мистецтв України.

Документний потік обов'язкового примірника видань держави, що надходив до НБУВ упродовж 1997-1998 рр., за галузями та видавництвами проаналізував її заввідділом, к.і.н. О.Г.Кириленко.

Аспірантка НБУВ О.В.Воскобойнікова-Гузєва виклала статистичні підсумки аналізу документного потоку наукової літератури НБУВ, що мають складати підґрунтя стратегії формування фонду універсальної наукової бібліотеки державного рівня.

З перспективами єдиної інформаційної системи краєзнавчих ресурсів Полтавщини ознайомила присутніх аспірантка КНУКіМ О.В.Дроздова.

БІР українознавства охарактеризувала студентка цього ж вузу Л.В.Лисенко.

Технологічні аспекти збереження паперових носіїв інформації як основної частини документного фонду бібліотек були викладені у доповіді завсектором, к.т.н. М.М.Омельченка та н.с. НБУВ Л.П.Затоки.

У засіданні секції **«Бібліографічні ресурси сучасної бібліотеки»** взяли участь 80 науковців та фахівців. Було заслухано 28 доповідей та повідомлень.

Тематика доповідей охоплювала такі проблеми: аналіз наявних бібліографічних ресурсів, інформація про стан їх організації та розвитку; методологічні аспекти забезпечення створення ретроспективних бібліографічних показників; проблеми комплектування бібліотек довідково-інформаційними виданнями; створення бібліографічних ресурсів у картковій, електронній, друкованій формах різними бібліотеками, органами НТІ, установами, окремими науковцями; використання бібліографічних ресурсів шляхом ДБО та бібліографічного інформування; підготовка фахівців бібліотечно-бібліографічної сфери, навчання споживачів інформації, формування інформаційної культури суспільства.

«Інформація про бібліографічні ресурси України: стан та перспективи розвитку» - тема доповіді к.п.н., проф. кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету Г.М.Швецової-Водки. Вона проаналізувала сучасні наукові підходи до розуміння «бібліографічних ресурсів» і зазначила, що доцільно при їх характеристиці першочергову увагу приділяти існуючій системі бібліографічних посібників різноманітних форм, видів і жанрів. Це забезпечує суспільство бібліографічною інформацією для задоволення різних ІП (наукових, професійно-виробничих, освітніх, самоосвітніх тощо). А розглядаючи бібліографічні ресурси країни, треба мати на увазі насамперед документальні результати бібліографічної діяльності установ і громадян нашої держави, незалежно від форми та жанру підготовленої бібліографічної інформації. Необхідним їх складником мають бути бібліографічні посібники про Україну, підготовлені й опубліковані поза її межами, джерела бібліографічної інформації будь-якого змісту, створені поза країною, але доступні для користування її громадянам завдяки комплектуванню фондів бібліотек іноземними джерелами чи шляхом прямого доступу засобами глобальних комп'ютерних мереж. Г.М.Швецова-Водка проаналізувала бібліографію бібліографії, за допомогою якої відбувається інформування про бібліографічні ресурси, їх сучасний стан та перспективи. В цій галузі працюють багато організацій і установ, система показників бібліографічних посібників

охоплює різноманітні за змістом, призначенням, складом відображення матеріалів ланки. Однак відсутня координація, не існує єдиного методичного центру і єдиного плану дій. Повнішим та оперативнішим мусить бути поточне інформування про бібліографічні посібники, що готуються чи вже вийшли друком. Має розвиватися перспективна бібліографія бібліографії, а як окремий напрям - інформування споживачів про електронні БД.

Важливим питанням ретроспективної національної бібліографії країни, створенню електронних ресурсів бібліографічних видань присвятив свою доповідь заввідділом НБУВ, д.і.н., проф. В.Ю.Омельчук. Він зазначив, що в Бібліотеці ведеться велика робота зі створення репертуару української книги, вже видані бібліографічні показники «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, 1798-1916». Вип.1. 1798-1885. - К., 1996, «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, 1798-1916». Вип.2. 1886-1900. - К., 1998, «Джерела українознавства». Вип.2. Бібліографія бібліографічних посібників української періодики. - К., 1998; підготовлено 3-й випуск «Україномовної книги...». Велике зацікавлення слухачів викликали роздуми вченого про сучасні проблеми створення ретроспективних бібліографічних показників, творчі плани відділу національної бібліографії НБУВ.

Проблеми методики наукового опису аркушевих образотворчих матеріалів проаналізували н.с. І.І.Цинковська та канд. мистецтвознавства, завсектором НБУВ Г.Ю.Юхимець.

Тенденції розвитку ДБО, яке дедалі стає складнішою, важливішою та перспективнішою сферою інформаційної діяльності, висвітлила заввідділом НБУВ, к.і.н. Т.В.Добко. Враховуючи стрімкий розвиток науки, зростання обсягів інформації та створення її надлишків, задоволення універсальних за змістом запитів споживачів потребує більшої оперативності бібліографічного пошуку та релевантності інформації, використання інформаційної бази, яка виходить за межі бібліотеки, а вміння використовувати вторинну інформацію набуває першочергового значення. У зв'язку з цим, зазначила доповідачка, інформаційна функція бібліотеки розширюється та стає пріоритетною. Вона тісно пов'язана з проблемами гарантування доступу до ІР суспільства, набуває до цього ж ресурсо-орієнтовного та ресурсо-оціночного характеру.

Задоволення інформаційних запитів споживачів значно залежить від стану довідково-бібліографічного фонду, його укомплектованості та

цілеспрямованого координованого формування відповідно до сучасних потреб читачів, - наголосила в своїй доповіді завсектором НБУВ Л.П.Польовик.

Головний бібліограф Бібліотеки О.М.Василенко відбила зміни в системі ДБО, що виникли зі впровадженням автоматизованих технологій у систему бібліотечно-бібліографічного пошуку та ДБА, проаналізувала виконання запитів читачів із використанням баз даних. Доповідачка відзначила зростання показників використання інформації на електронних носіях, звернула увагу на причини відмов, що виникають у процесі ДБО, можливості зменшення незадоволених запитів абонентів шляхом систематичної роботи та координації дій на міжбібліотечному рівні.

Провідний бібліограф НБУВ В.А.Шкаріна висвітлила досвід використання баз даних SilverPlatter для задоволення інформаційних запитів споживачів, розповіла про підготовлені методичні рекомендації, які сприяють ефективності роботи та оптимізації бібліографічного пошуку.

Заступник директора ЦНСГБ УААН Г.Г.Хурманець розповіла про роботу установи як комплексного наукового, бібліотечно-бібліографічного та інформаційного центру, спрямованого на інформаційно-документальне супроводження розвитку аграрної науки й виробництва, яке здійснюється в рамках науково-дослідної теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення аграрної науки України». Нею передбачено: видання реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України», підготовка бібліографічних покажчиків з основних проблем АПК, формування реферативної БД для аналізу сучасного стану та визначення перспективних тенденцій розвитку сільського господарства й агросервісної сфери, індивідуальне забезпечення інформацією провідних науковців галузі, оперативне виконання разових інформаційних запитів тощо.

Вплив ІТ на зміст і характер обслуговування в бібліотеках ветеринарного профілю дослідила директор Наукового інформаційно-бібліотечного центру Інституту експериментальної і клінічної медицини (м.Харків) Г.В.Шемаєва. Задоволення потреб споживачів галузі залишається на досить низькому рівні. Більшість бібліотек не має доступу до інформації, накопиченої в інших книгозбірнях та інформаційних центрах. Впровадження новітніх технологій дає можливість виходити на підготовку таких форм обслуговування, як телеконференції, електронні списки розсилки або дискусійні групи, електронні публікації, інформаційно-пошукові системи.

Про підвищення інформаційної культури

користувачів доповів к.і.н., проф. КНУКіМ В.С.Бабич. Він звернув увагу на зростання ролі інформації в житті суспільства й окремої особистості, розглянув залежність своєчасного її пошуку від інформаційної культури, діяльність бібліотек країни, спрямовану на її підвищення.

Питання підготовки фахівців для бібліотечно-інформаційної сфери порушила декан факультету інформаційних систем та бібліотекознавства КНУКіМ, к.п.н., проф.В.В.Загуменна.

Про проблеми використання патентно-інформаційних ресурсів ДНТБ України при проведенні патентних досліджень ішлося в доповіді завсектором цієї установи В.П.Здановської.

Великого значення надається нині юридичній науці. Документальний потік з правознавства досліджує й аспірантка КНУКіМ О.В.Васюк.

У сучасних умовах досить актуальні питання використання інформаційно-пошукових і класифікаційних систем, їх удосконалення. Ряд доповідей було присвячено стану розробок предметних та систематичних каталогів. Фахівці НБУВ Т.В.Шершенюк, І.І.Багрій, В.І.Бондаренко у доповіді «Електронний покажчик латинських найменувань нижчих рослин для потреб систематизації» розповіли про створення БД, яка містить назви найбільш розповсюджених і важливих для науки й практики нижчих рослин і дозволяє з'ясувати систематичне положення переважної більшості відповідних таксонів, назви котрих присутні в документах та бібліографічних записах. Використання БД допомагає долати труднощі, що виникають при визначенні належного місця для таксона з певною латинською назвою в таксономічних ієрархіях таблиць бібліотечної класифікації і скоротити витрати часу на наведення довідок у спеціальній літературі. Електронний довідник дозволяє розширити лінгвістичну базу інформаційного пошуку в галузі ботаніки.

Головний бібліотекар ДНМБ України А.В.Відьма звернулася до проблем предметного каталогу.

Термінологічні питання й методичні засади вдосконалення пошукового апарату підрозділу «Інформаційна та обчислювальна техніка рубрикатора НБУВ» висвітлила провідний бібліотекар установи К.В.Бардієр.

З великим зацікавленням і професійним інтересом були заслухані доповіді завсектором К.К.Кравченко «Відображення загальнонаукового та міждисциплінарного знання в систематичному каталозі НБУВ» та провідного бібліотекаря О.П.Дараган «Відбиття документів з питань економіки природокористування в систематичному каталозі НБУВ».

Заввідділом НБУВ Бібліотеки, к.і.н., доц. Г.І.Ковальчук висвітлює проблеми створення сучасних каталогів колекцій рідкісних видань. Вона спинилася на необхідності визначення типології та трактуванні терміна «рідкісна книга», що є необхідною передумовою створення ЕК рідкісних видань. Доцільно також підготувати на допомогу читачам картотеки портретів видатних осіб у колекції рідкісних видань, коштовних та незвичайних оправ, факсимільних видань пам'яток рукописної і друкованої книжності, книг з автографами, художніми екслібрисами тощо.

Н.с. НБУВ, к.і.н. Л.М.Дениско проаналізувала інформаційні ресурси ДБА фонду рідкісних видань відділу стародруків та рідкісних видань Бібліотеки.

Інженер Інституту геотехнічної механіки НАН України (м.Дніпропетровськ) Н.В.Осіння розглянула бібліографічні ресурси з питань геології та гірничої справи в країні. Йшлося про історію розвитку бібліографії, сучасний стан та проблеми інформаційного забезпечення галузі.

Завсектором НБУВ Р.С.Кириченко розглянула енциклопедичні видання Франції XVIII-XIX ст. у фондах книгозбірні, серед них унікальні й рідкісні, загальні та галузеві енциклопедії і словники. На її думку, необхідне дослідження, розкриття багатющого інформаційного масиву, створення БД і видання відповідного покажчика «Французька довідкова література у фондах НБУВ», адже у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій вже відібрано їх понад 1500.

На аспектах ретроспективного доукомплектування довідково-бібліографічного фонду української літературної бібліографії 20 - 30-х років зупинилася бібліограф другої категорії НБУВ Н.С.Дацькова.

Питання використання ретроспективних бібліографічних посібників відбилися у доповіді головного бібліографа НПБ України Л.Ю.Кощирій.

Пошук у ДБА НБУВ відомостей про українські персоналії - тема, порушена бібліографом другої категорії Ю.М.Шеметою.

Серед рекомендацій секції можна виділити: необхідність впровадження тісної координації і кооперації бібліотек, органів НТІ щодо комплектування ІР, їх використання та організації доступу; розробку спільних проектів як у науководослідному, так і практичному напрямках; здійснення регулярного інформування про стан розробок, обмін досвідом бібліотечно-бібліографічної діяльності.

Тематика секції «Створення електронних інформаційних ресурсів» викликала підвищений інтерес учасників конференції. Це закономірно, оскільки

сьогодні до традиційних функцій бібліотек додалися нові. Це: комплектування фондів інформацією на сучасних носіях, накопичення вже існуючих та формування власних електронних ресурсів, активне поширення електронних матеріалів шляхом надання вільного доступу (в тому числі дистанційного) до електронних документів, що є не тільки в бібліотеках, а й у світовій інформаційній мережі.

Автоматизація бібліотечних процесів, розвиток сучасних ІТ, використання новітніх носіїв електронної інформації забезпечують технічні та технологічні умови для формування електронних ІР у бібліотеках, а використання сітьових технологій і засобів телекомунікаційного доступу дають можливість забезпечити їх поширення та оперативне використання. Все це створює необхідні передумови для якісно нового інформаційного обслуговування.

На секції було обговорено проблеми формування електронних ІР. Спеціалісти надали свої інформаційні та програмні продукти, поділилися досвідом використання комп'ютерних технологій для їх створення. НБУВ провела презентацію Національної електронної бібліотеки. На семінарі були продемонстровані програмні продукти сім'ї «ІРБИС» (ДПНТБ Росії).

У виступах порушувалися такі важливі питання інформатизації, як необхідність державної підтримки та цільового фінансування робіт; об'єднання зусиль наукових організацій для корпоративного ведення праць, пов'язаних зі створенням та використанням електронних ресурсів. Обговорювалися проблеми програмно-технічного забезпечення та телекомунікаційного доступу, лінгвістичного і форматного забезпечення й необхідності їх уніфікації, ефективного пошуку інформації, способів організації й поширення електронних ресурсів. Були порушені питання ролі бібліотек у забезпеченні електронними ІР спеціалістів різних галузей знань. Йшлося і про правові аспекти поширення інформації (законодавча підтримка, авторське право тощо).

Національні електронні інформаційні ресурси в Україні вже створюються та широко використовуються. Українські бібліотеки беруть активну участь у цьому процесі, формуючи свої ЕК та БД. Наприклад, ресурси НБУВ (приблизно 1 Гб інформації), виставлені в локальній мережі й на Web-сайті НБУВ, користуються значною популярністю в читачів книгозбірні та абонентів Internet.

З 1998 р. Україна має ще один дуже важливий для науки електронний ІР - базу даних «Реферати наукових видань України», на підґрунті якої виходить її друкований аналог - український ре-

феративний журнал (УРЖ) «Джерело». На секції йшлося про корпоративну роботу з формування реферативної БД та видання журналу, яке здійснюють НБУВ та ІПРІ.

У спільній доповіді директора ІПРІ, чл-кор. НАН України В.В.Петрова, його заступника, д.т.н. А.А.Крючина, генерального директора НБУВ, акад. НАН України О.С.Онищенко «Досвід видання українського реферативного журналу «Джерело: проблеми і перспективи» йшлося про те, що РЖ є загальноприйнятою формою обміну інформацією та спілкування вчених у всьому світі.

Реферативна інформація може існувати в двох видах - у текстовому варіанті (традиційно надрукованому на папері) або в електронному вигляді бази даних, яка має пошуковий механізм. Три роки УРЖ «Джерело» виходив тільки в друкованому варіанті. З 1998 р. технологія випуску видання ґрунтується на веденні БД «Реферати наукових видань України».

А.Крючин підкреслив, що РЖ «Джерело» є серйозним доповненням до світової наукової інформації. В подарунок до п'ятиріччя РЖ редакція готує видання рефератів за п'ять років на CD-ROM (як додаток до журналу) з предметним та авторським покажчиками.

Спеціалісти Центру комп'ютерних технологій НБУВ запропонували технологію збору інформації для реферативної БД в електронному вигляді (передача файлів електронною поштою або на дискетах). Розроблена уніфікована форма подачі даних в УРЖ, що дає змогу автоматизувати введення інформації в БД і значно скоротити часові витрати у ході підготовки чергового номера журналу. Детальніше про це йшлося в доповіді к.т.н. Л.Й.Костенка.

БД «Реферати наукових видань України» являє собою потужний електронний ІР, важливий і для інформаційного обслуговування вчених України, і для представлення української науки в світовому інформаційному просторі.

Однак необхідно розв'язати проблему мови видання. У БД «Реферати наукових видань України» слід передбачити можливість надання інформації трьома мовами - українською, англійською та російською. Технічно це не викликає складнощів, а організаційно - потребує мати в штаті служби реферування редакторів зі знанням іноземних мов.

Питання представлення ЕІР різними мовами порушувалося і А.А.Крючиним, і в доповідях учасників засідання секції (В.А.Савенко, Т.Г.Жулід, К.М.Зайцева та ін.).

Створюючи ЕІР, Україна має орієнтуватися і на вітчизняного, і на світового споживача інфор-

мації. Національні електронні продукти повинні мати «інтернаціональний вигляд», тобто бути поданими на мовах міжнародного спілкування. Тоді вони, безперечно, користуватимуться попитом на світовому інформаційному ринку.

Тему реферування продовжили співробітники НБУВ. М.Б.Сорока (доповідь «Автоматизована технологія підготовки УРЖ «Джерело») проаналізувала роботу служби реферування НБУВ зі створення системи аналітично-синтетичної обробки (АСО) наукової інформації. Запропоновано єдину системно-структурну модель підготовки реферативних видань України, яка об'єднає принципи галузевої спеціалізації провідних бібліотек та органів НТІ у ході АСО документального потоку й централізацію технологічної обробки інформації при формуванні БД та виданні РЖ.

У доповідях О.Й.Соболевського «Програмно-технологічне забезпечення формування УРЖ «Джерело», А.Е.Бурсук «Технологія супроводження Internet-сервера НБУВ» детально описано технологію формування та ведення реферативної БД, програмно-технологічне забезпечення процесу підготовки до верстки «Джерела». Застосовуються пакети CDS/ISIS, програма Fangorn. Формат запису відповідає міжнародному комунікативному формату UNIMARK. Кількість записів у БД «Реферати наукових видань України» дорівнює семи тисячам.

Включення робіт з наповнення реферативної БД у технологічний цикл обробки надходжень у НБУВ дало можливість розпочати формування ще одного національного ІР - повнотекстової електронної наукової бібліотеки, в якій існує нагальна потреба.

В Internet є значна кількість непрофесійних електронних (віртуальних) бібліотек. Матеріали в них організовані частіше в алфавітні, тематичні підбірки або архівні зібрання номерів періодичних видань. Виступи учасників конференції показали, що в Україні ведеться активна робота з формування електронних ресурсів наукової інформації. Чимало організацій звертаються в НБУВ з бажанням через її Web-сайт зробити доступними електронні версії своїх видань широкому колу вчених.

Співробітники ЦКТ знайшли рішення, що дозволяє організувати електронні наукові матеріали в електронну бібліотеку за зразком традиційної наукової (з ЕК, систематизацією на основі рубрикатора НБУВ, пошуковим механізмом та ін.). Про це йшлося в доповіді Л.Й.Костенка «Становлення наукової електронної бібліотеки НБУВ». Головною подією конференції стала презентація цього інформаційного продукту.

Промовець виклав принцип побудови Національної електронної бібліотеки - доповнення ЕК рефератами наукових публікацій та подальше розширення реферативної БД повними текстами першоджерел. Було описано технологію збору реферативної інформації, яка надходить у вигляді структурованого текстового файлу й автоматично вводиться програмою-конвертатором у технологічну БД без додаткової обробки оператором. Повні тексти наукових робіт рекомендовано розмішувати в національному депозитарії електронних документів, а за бажанням інтелектуальних власників вони будуть представлені в Internet. Перший результат цих праць - Банк авторефератів дисертацій (1,5 тис. записів, надходження з 1998 р.), який виставлено на Web-сайті НБУВ (<http://www.nbuv.ua/db.ref.html>). Наступний етап - розширення кола учасників для кооперативного створення електронних БІР України і надання їх на серверах-дзеркалах у різних регіонах.

Доповідач звернув увагу на необхідність державної підтримки проекту Національна електронна бібліотека, надання цим роботам відповідного статусу та фінансування. Акцентовано увагу на правовому забезпеченні та захисті авторських прав у процесі поширення інформації по Internet.

Проблему інтелектуальної власності детально висвітлив В.В.Губарець («Авторське право та Internet, досвід Об'єднаного Королівства»).

Свої інформаційні розробки подали представники ряду наукових організацій.

Заступник директора ДНТБ С.В.Стеценко (спільно з Н.О.Бевз) у доповіді «Формування системи електронних видань ДНТБ України» наголосив на необхідності проведення спільних робіт зі створення розподіленої системи БД з використанням єдиного ПЗ. Він висвітлив внесок цієї установи у формування ЕІР країни у вигляді створених нею БД. У локальній мережі ДНТБ функціонують БД з інформацією щодо надходжень у бібліотеку (подані у восьми серіях), бази даних патентних документів та депонованих наукових праць.

Обговорення питань колективного формування ЕІР та створення власного програмного забезпечення продовжив завідділом Українського інституту науково-технічної та економічної інформації В.А.Савенко. Він підкреслив переваги колективного створення ЕІР. Фінансові умови бюджетних організацій у нашій країні практично в усіх однакові, що унеможлиблює побудову ЕІР з «нуля». ЕІР - товар специфічний і в стадію власне товару переходить при досягненні певного обсягу. Все, що витрачається на його створення, - чисті інвестиції. Колективна праця знижує інвестиційне навантаження на кожного учасника

робіт і виключає дублювання інформації.

В.А.Савенко запропонував зацікавленим організаціям об'єднатися для створення єдиного ЕК періодичних видань, для котрого в УкрІНТЕІ розроблене ПЗ на базі СУБД «Cash». ПЗ є моделлю переходу з реляційної на постреляційну БД і має ряд переваг: вартість нижча ринкової, робота на корпоративного користувача, швидка обробка транзакцій, можливість створення Web-додатків. Формат запису відповідає UNIMARC. Введення інформації в БД почалося з кінця 1998 р., нині введено дві тисячі записів реферованої періодики.

Непідробний інтерес викликала доповідь В.А.Савенка в начальника відділу ДПНТБ Росії Б.І.Маршака, одного з розробників «ІРБИС». Відбулася жвава дискусія, з якої випливало, що в Україні з'явився конкурентоспроможний власний програмний продукт.

Деякі вітчизняні бібліотеки завдяки спонсорській підтримці мають можливість придбати дороге ПЗ для автоматизації бібліотечних процесів. Прагнення розв'язати проблеми, що виникають у ході адаптації такого ПЗ до реальних завдань, стимулює об'єднувати бібліотеки у консорціуми, що відбилося у виступі О.І.Архипської та в доповіді Т.О.Ярошенко «Проблеми створення зведеного ЕК бібліотек України - користувачів «ALEPH».

Історія і аналіз спроб автоматизації книгозбірень власними силами (на FoxPro), подальший перехід «ІРБИС» для можливої сумісності форматів подання даних, проблеми фінансування цих робіт та виходу до Internet зазначені у виступі Н.А.Орлеанської «Забезпечення електронними інформаційними ресурсами спеціалістів-медиків у ДНМБ України».

Питання технології створення та використання БД як інформаційних продуктів висвітлено і в доповідях інших учасників конференції.

Завсектором, к.і.н. І.П.Антоненко і н.с. НБУВ Ю.В.Голубев (доповідь «Інформаційна технологія створення та підтримки бази авторитетних даних») авторитетний контроль визначають як інформаційний засіб, котрий забезпечує додаткові точки доступу до каталогізаційних записів та нормалізує подання. Це не тільки сприяє вдосконаленню функціональності ЕК, а й означає істотне просування до нових досягнень у сфері організації інформаційного пошуку в напрямі підвищення його повноти за рахунок отримання і використання в ході пошуку довідкових відомостей про такі елементи даних, як індивідуальний і колективний автор, уніфікована назва, географічна та предметна рубрики.

База авторитетних даних НБУВ функціональ-

но призначена для кумуляції в одному записі варіантів найменування того самого елемента бібліографічних даних, які користувач може застосувати як ключовий термін при пошуці. Цінність такої БД з точки зору бібліотечно-інформаційної технології полягає в тому, що каталогізатору одночасно доступні всі точки доступу до уніфікованої (авторитетної) форми, які існують в ЕК, і є можливість швидкого внесення змін або виправлень.

К.т.н. А.С.Лозниця (доповідь «Реляційні моделі даних у бібліотечних інформаційних технологіях») спробував показати ефективність застосування реляційних моделей даних для створення тематичних бібліографічних БД на прикладі фонду рукописних картографічних документів, що зберігаються в НБУВ. Описано схему БД і наведено приклади запитів на мові SQL (Structure Query Language) для пошуку інформації в цій БД.

Про досвід створення електронного інформаційного продукту, орієнтованого на спеціалістів конкретної предметної галузі, йшлося в доповіді заст. директора НБ Харківського державного медичного університету Т.Г.Жулід «Використання комп'ютерних технологій для створення інформаційних ресурсів на прикладі проблемно-орієнтованої бібліографічної БД «Болезнь Альцгеймера» (Харків). Ця БД є результатом мультицентрованого «пілотного» дослідження лікування хвороби. Для БД розроблено структурне дерево, в якому кожна предметна область забезпечена бібліографією та фактографією (світова підбірка інформації і внесок українських учених у проблему). Для світового попиту та конкурентоспроможності в БД враховано можливість пошуку трьома мовами (українською, російською, англійською) і подано текст у транслітерації. ПЗ для ведення БД розроблено на CDS/ISIS, створено інтерфейс для Internet.

Для ефективного пошуку знань у БД А.П.Кучеров та Л.Г.Шелудько (ЦНСГБ УААН) запропонували векторний пошуковий механізм, розповіли про експертні пошукові системи, які здійснюють пошук по деревовидній структурі рубрик.

Спосіб організації інформації в гіпертекст як найправильніший, раціональний і прогресивний не тільки в рамках Web-архітектури, а для будь-якого подання інформації всебічно висвітлив інженер-програміст НБУВ В.Н.Пономаренко (доповідь - «Гіпертекст як спосіб організації ІР у бібліотеках»), що дає змогу в необхідному обсязі давати коментарі та організувати посилання.

Спроба заповнити лакуну між не досить інформативним, з погляду автора, бібліографічним

описом та надмірним для цілей швидкої орієнтації в змістових аспектах ІР - повним текстом зроблено в спільній доповіді А.М.Луганського, Е.Б.Грищенко та Л.І.Шептун «Метатекстові розширення бібліографічних описів». Метатекст дослідники трактують як орієнтовану на користувача сталу систему адаптації змістових аспектів тексту, яка розвивається в контексті онтологічного, історичного, соціального та індивідуального досвіду.

З великою змістовною доповіддю «Лінгвістичне забезпечення (ЛЗ) баз даних ДПНТБ Росії: стан і перспективи» та наступною демонстрацією на семінарі програмних продуктів виступила завідділом цієї установи К.М.Зайцева. Йшлося про важливість ЛЗ в автоматизованих системах бібліотек. Питання ЛЗ найбільш трудомісткі, тому ЛЗ практично завжди відстає від розробки інших елементів систем, оскільки перебуває в процесі постійного розвитку та вдосконалення. ЛЗ покликано забезпечити сумісність каталогів та задовольнити пошукові потреби користувача. Було продемонстровано комп'ютерну версію оновленої УДК ДПНТБ Росії.

Великий інтерес учасників засідання викликала доповідь н.с. НБУВ О.В.Ісаєвої «Шляхи розробки українського формату бібліографічного опису на рідкісні і спеціальні видання». Вона розповіла про творчу, інтуїтивно-змістовну роботу по використанню полів UNIMARC для опису особливих видів документів - стародрукованих, рідкісних, нотних та інших видань. Висвітлено специфіку поєднання машиноорієнтованої каталогізації з принципом «віддзеркалювання» історичних документів. Порушено питання термінології та введено нові поняття - «машиноорієнтована наукова каталогізація», «формування пошукового образу документів із врахуванням їхньої видової класифікації». Отже, розпочато важливу роботу зі створення БД стародрукованих, рідкісних видань та нотного фонду НБУВ, покликану розв'язати проблему каталогізації «некнижкових» документів. З цим виступом перетинається тема доповіді н.с. О.В.Баркової «Перший досвід оцифрування раритетів у НБУВ», де розповідається про створення електронної копії Львівського Апостола (виставлена на Web-сайті НБУВ) та аналізуються шляхи розв'язання проблеми довготривалого збереження і зручного користування історичними документами.

Грамотна комплексна організація робіт каталогізації та електронного копіювання особливих документів дасть можливість створити електронну бібліотеку історичних видань та нотного фонду.

Питання технічного забезпечення поширення

та вільного доступу до побудованих електронних ІР висвітлено у виступі заст. директора ІПРІ, к.т.н. В.І.Кожешкурта «Електронна комп'ютерна газета «Все-всім» як засіб масового розповсюдження інформації» та доповіді н.с. О.І.Жабіна «Internet-комунікації Web-сервера НБУВ». Кожешкурт розповів про використання телевізійної мережі для одночасної передачі інформації по всій території України. Це - дешевий і доступний засіб поширення інформації супервеликих об'ємів. Поділився доповідач і досвідом створення та роботи електронної газети.

На відміну від телевізійних способів подання інформації кінцевим абонентам, застосування Internet має більшу перевагу з причин інтерактивності та глобальності аудиторії користувачів WWW.

У доповіді О.І.Жабіна йшлося про те, що Web-сайт НБУВ, як і кожен інформаційний сервер, подолав перший етап свого становлення, накопичення ІР. Сьогодні сервер уже набув значної популярності серед широкого загалу віддалених абонентів. Зараз приділяється багато уваги проблемі надання ефективного доступу до його ресурсів. Це наступний етап розвитку, який проходять практично всі Web-сайти. Підкреслено, що некомерційним організаціям, наприклад таким, як бібліотеки, без цілеспрямованого фінансування (оплата Internet каналу) практично не можна розв'язати проблему якісного доступу до своїх ресурсів.

У доповіді менеджера інформаційних проектів Британської Ради в Україні, к.п.н. С.Л.Васильченко «Електронні журнали та бібліотека» лаконічно викладено історію виникнення і розвитку електронних журналів, зазначено їхні переваги та недоліки порівняно з друкованими часописами. У процесі доповіді виникла дискусія з питань аналізу точок доступу до Internet і оцінки вартості користування названими журналами в різних умовах фінансування доступу абонентів.

Додамо, що в наступному виступі О.І.Архипська закликала бібліотеки до єднання з метою використання електронних журналів видавництва «Springer».

С.Л.Васильченко загострила увагу слухачів на тому, що наразі немає обмежень у кількості інформації, але є проблеми з невмінням її пошуку та використання. На питання (із залу): «Навіщо бібліотеки, коли є Internet?», доповідач відповіла, що їх функція - професійне ставлення співробітників до пошуку інформації. Ця думка знайшла підтримку і подальший розвиток у багатьох наступних виступах.

У доповіді завсектором ДНМБ України О.Т.Загородньої «Використання CD-ROM у роботі ДНМБ України та погляд на бібліотеку майбутнього» відзначено переваги використання

інформації на компакт-дисках, навіть при наявності можливості пошуку в Internet.

У науково-технічну, медичну, публічну та інші бібліотеки користувач приходить після дитячої та шкільної бібліотек. У зв'язку з цим важливим є завдання виховання інформаційно освіченого молодого покоління. Виступ головного бібліотекаря ДБУ для дітей І.Г.Торліна «Формування електронних ресурсів у дитячих бібліотеках» показав, що працівники цих закладів приділяють значну увагу питанням інформаційної освіти дітей, а процеси автоматизації та створення ІР у них відбуваються також, як і в найбільших книгозбірнях, і теж потребують державної опіки.

Засідання секції засвідчило, що вчені, спеціалісти в галузі бібліотечної справи та комп'ютерних технологій наполегливо розробляють технології створення і формують національні електронні ресурси. Практично всі установи завершили перший етап автоматизації - побудову електронних каталогів і баз даних. Роботи ведуться в одному напрямі, але паралельно використовується MARC-сумісне ПЗ. На жаль, реального обміну інформацією поки що не відбувається.

Надалі доцільно об'єднати зусилля зі створення ЕІР на базі установ, що мають досвід проведення зазначених робіт та реальні результати. Щоб запобігти дублюванню процесів, необхідно розподілити обсяг робіт між колективними учасниками проектів з інтеграцією результатів їхньої діяльності в глобальні галузеві інформаційні центри.

У секції «Інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів» взяло участь близько 50 осіб. Було заявлено 23 доповіді.

Засідання пройшло за такими основними напрямками:

- ♦ інтеграція БІР бібліотек різних систем та відомств України (Г.Т.Полозова, І.І.Хемчан, В.М.Радченко, А.М.Комська, В.П.Кисельова, Н.І.Смаглова, Н.А.Новікова, Г.І.Солоіденко, Н.І.Козлюк);

- ♦ зарубіжні представництва та їх видання в інформаційному просторі країни (С.М.Коломієць, Е.Валентайн, В.М.Стукалова);

- ♦ інформаційно-аналітична діяльність НБУВ з актуальних питань суспільного розвитку в період розбудови української державності (В.М.Горовий, Т.Х.Рутувухері, С.П.Кулицький, О.В.Прокопенко).

Основоположні моменти формування використання та інтеграції ІР наукових бібліотек держави висвітлили в своїх доповідях заввідділом НБУВ, к.п.н. Т.П.Павлуша та заступник генерального директора Бібліотеки, к.і.н. А.Г.Бровкін, який, зокрема, визначив принципи й проблеми

розвитку ІР наукових бібліотек на сучасному етапі. Промовець спинився на проблемах інтеграції БІР і побудови єдиної бібліотечно-інформаційної системи України, на необхідності розробки державних програм, які чітко окреслили б процеси управління БІР галузі, забезпечили їх державну реєстрацію та збереження. Доповідач вважає доцільною фундацію Ради директорів бібліотек державного рівня і представників головних інформаційних центрів, архівів та музеїв як органу, котрий повинен інтегрувати зусилля великих фондоутримувачів і приймати конкретні управлінські рішення щодо подальшого їх розвитку. Особливу увагу слід приділити аспектам дотримання авторських прав, чинних ДСТУ, стандартів ISO та рекомендацій IFLA, відзначив А. Г. Бровкін.

Т. П. Павлуша у доповіді «Забезпечення загальнодоступності ІР наукових бібліотек України» зазначила, що розв'язання означеної проблеми передбачає комплексну систему організаційних, науково-методичних та комп'ютерно-технологічних заходів, які забезпечуватимуться методологічними й методичними основами функціонування бібліотечної справи.

Реалізація науковими бібліотеками важливої функції гаранта загальнодоступності документної інформації покладає на книгозбірні насамперед завдання, спрямовані на забезпечення:

- ◆ кумуляції та депозитарного зберігання всіх творів друку країни;
- ◆ відображення змісту цих першоджерел у реєстрах національної бібліографії і наукових реферативних виданнях;
- ◆ надання доступу до вторинної інформації про наукові публікації світового співтовариства по телекомунікаційних каналах зв'язку;
- ◆ організації системи електронної доставки документів для всіх членів суспільства незалежно від їхнього статусу та матеріального рівня.

Забезпечення сітьової взаємодії бібліотек, інтеграція їх технологій і ресурсів для розв'язання проблеми загальнодоступності видань потребує підготовки нових інструктивно-методичних матеріалів, реалізації програми підготовки читачів до роботи в новому технологічному режимі, організації фахової перепідготовки бібліотечних працівників, вирішення питання про додаткові платні послуги, зумовлені застосуванням нової техніки.

Впровадження ІТ й телекомунікаційних засобів зв'язку сприяє розширенню кола доступних документів, оперативнішому й повнішому задоволенню читацьких запитів користувачів з обмеженими фізичними можливостями, організації доступу до інформаційних мереж для користувачів удалених або технологічно віддалених

регіонів. НБУВ розроблено програму організації такої служби, ефективне використання якої, крім забезпечення повноти та оперативності задоволення ІР користувачів, дозволить суттєво зменшити витрати на комплектування фондів і розв'язати проблему «книгосховищної кризи» в регіональних бібліотеках.

С. М. Коломієць (помічник з питань інформації координатора ООН в Україні) у доповіді «Публікації ООН в інформаційному просторі України» поінформувала про видання організації, відображені в Internet шістьома мовами світу та про умови їх придбання вітчизняними бібліотеками. Доповідач запропонувала бажаючим бібліотекам включити їх до листа-розсилки та до БД отримувачів, зацікавлених у виданнях представництва.

Елеонора Валентайн (координатор Програми сприяння Парламентові України) у виступі «Роль бібліотек та бібліотекарів: традиції й інновації» відзначила, що одним з найважливіших завдань для книгозбірень сьогодні є забезпечення доступу до всіх їхніх фондів, включаючи цінні і рідкісні документи, бібліотечні зібрання та колекції, залучення якомога більше категорій читачів до користування ними. Промовець акцентувала увагу слухачів на необхідності лобювання інтересів книгозбірень у законодавчих органах та владних структурах держави. Бібліотекарі мають переконати законодавців у необхідності фінансової підтримки й створення законодавчого поля для найпродуктивнішої діяльності бібліотеки. Жодна книгозбірня не може працювати плідно, спираючись на державний бюджет. Бібліотеки шукають нові шляхи діяльності, добуваючи гранти, залучаючи регіональну громадськість, спонсорів, різні товариства та благодійні фонди. Можливо, майбутнім для українських бібліотек, зазначила доповідач, стане підписання Флорентійської угоди й використання електронних версій документів.

Завмедіатекою ФКЦ у нашій державі В. М. Стукалова в повідомленні «Медіатека Французького культурного центру та її зв'язки з бібліотеками України» розповіла про фонди цієї структури, закликала фахівців до співпраці щодо взаємвикористання французької літератури.

Тема виступу директора бібліотеки Української правничої фундації Г. Т. Полозової - «Інформаційні ресурси бібліотеки УПФ у системі інформаційного забезпечення юридичної науки, практики та освіти». Охарактеризувавши понад 80-тисячний фонд цієї установи, де особливою увагою читачів користується колекція юридичних термінологічних словників, вона запропонувала об'єднати зусилля великих бібліотек держави у справі створення «Зведеного каталогу юри-

дичної літератури».

Заступник директора ДІБ України А.М.Комська (доповідь - «Розвиток бібліографічних ресурсів ДІБ України, їх інтеграція в інформаційні мережі») проаналізувала бібліографічні ресурси книгозбірні, її наукові дослідження в галузі краєзнавства, можливості використання такого важливого потенціалу, як «Зведена картотека матеріалів з історії міст і сіл України» (близько 0,5 млн. БО), 27 бібліографічних посібників про пам'ятки історії та культури областей, міст Києва і Севастополя, що в сукупності складають бібліографію цих питань по державі в цілому.

Доповідач запропонувала інформувати великі бібліотеки країни про нові розробки та технології, передовий досвід у бібліотечній справі; налагодити зв'язки між бібліотеками - методичними центрами, сприяти організації єдиної методичної допомоги; контролювати впровадження рішень і втілення в життя пропозицій конференцій.

Про «Інтеграцію БІР України в сучасних умовах» ішлося в доповіді заввідділом ДНТБ І.І.Хемчан. Вона запропонувала розробити «Програму підтримки бібліотек підприємств, установ та організацій» у зв'язку з ліквідацією бібліотек і значним списанням літератури (явище останніх років). У разі несвоєчасної допомоги ці установи будуть загублені й втрачені, а в них є цінні та унікальні фонди, що добиралися протягом не одного десятиліття років.

Заввідділом ДІБ України В.П.Кисельова у доповіді «Інтеграція краєзнавчих ресурсів у регіонах: здобутки й перспективи» зазначила, що краєзнавча робота стала провідним напрямом у діяльності регіональних бібліотек, які зібрили багатющий матеріал з давньої і новітньої історії, літератури, мови, етнографії, народознавства, містобудування та ін. Краєзнавчі дослідження втілювались у серіях краєзнавчих покажчиків, бібліографічних посібників, альманахах, довідниках, на сторінках видань «Бібліотеки Донеччини. - сторінки історії» тощо.

Доцент кафедри бібліотекознавства ХДУКМ Н.А.Новікова виступила з доповіддю «Інтеграція БІР дитячих бібліотек України в культурно-просвітній діяльності». У державі функціонує 1246 бібліотек для дітей з понад 39 млн. фондами документів, використовується понад 100 електронних БД. ЕК ДБУ для дітей налічує більше 42 тис. записів, з 1996 р. бібліотека готує універсальний рекомендаційний покажчик для школярів та учнів 1-9 класів на електронних носіях.

Питання «Інноваційність як основа створення національної системи ресурсів з науково-тех-

нічної та економічної інформації. Практичний досвід КиївЦНТЕІ» порушив заступник директора цієї установи В.М.Радченко. Роль і місце України в світовому інформаційному просторі не відповідає її геополітичному положенню і національним інтересам як незалежної держави, вважає промовець. Попри наявність у нас значного інтелектуального потенціалу, існуючі ІР не можуть стати реальним капіталом, оскільки не відповідають усталеним нормам міжнародної інтеграції таких ресурсів та доступу до них. КиївЦНТЕІ створив центр «Укртрансфер» й інноваційний бізнес-інкубатор «КІБІН», став діловим партнером Міжнародного банку технологій і ділових можливостей, орієнтованого на обслуговування світового ринку інтелектуальної власності. ІР першої черги, створювані сьогодні цим центром, стали інфотеки конкурентоспроможних розробок та науковців і фахівців міжнародного рівня.

Н.с. відділу загального бібліотекознавства НБУВ Н.І.Смаглова в доповіді «Інтеграція як передумова оптимального розвитку БІР НАН України» підкреслила їх організуючу роль у розвитку та інтеграції БІР академічної системи. Вона охарактеризувала ресурсні можливості бібліотек, спинилась на досвіді роботи книгозбірень зі створення ІР на якісно новій основі (в результаті цього в ряді установ уже є БД праць співробітників, фактографічні, реферативні й бібліографічні БД за тематикою досліджень НДУ). На прикладах роботи бібліотек інститутів електрозварювання, біології південних морів, економіки промисловості, головної астрономічної обсерваторії доповідачка проілюструвала можливості інтеграції ресурсів на міжнародному рівні. Вона запропонувала: розробити міжвідомчу бібліотечну програму, яка б об'єднувала всі аспекти робіт зі створення та інтеграції бібліотечних ресурсів і технологій; підготувати та виставити в Internet електронний довідник бібліотек-фондотримачів особливо цінних видань та колекцій; підготувати зведену картотеку письмових довідок, виконаних бібліотеками України.

Сьогоднішній стан бібліотечного законодавства не визначений та майже не розроблений фахівцями, вважає н.с. відділу загального бібліотекознавства НБУВ Г.І.Солоїденко (доповідь «Бібліотеки та бібліотечне законодавство України»). Особливо це стосується економічних аспектів діяльності бібліотек, установлення для них пільг, звільнення їх від ПДВ і оплати мита (в тому числі індексування фондів), відшкодування збитків, вилучення літератури тощо. Бібліотечна інфраструктура країни досить різномірна і складна. Промовець наголосила на неприпус-

тимості висловлень щодо оплати основних бібліотечних послуг та переведення бібліотек на госпрозрахункові умови праці. На думку Г.І.Солоїденко необхідно: створити міжвідомчі наукові об'єднання, творчі колективи з питань розробки бібліотечного законодавства; проекти та програми розвитку бібліотек повинні прийматися на конкурсній основі й за умов широкого обговорення їх фахівцями на сторінках періодичної преси; треба посилити роль асоціацій бібліотек і бібліотекарів щодо юридично-правової захищеності бібліотек та бібліотечних кадрів.

Про «Систему бібліотечно-інформаційного обслуговування НДІ АМН України» розповіла завбібліотекою Інституту урології та нефрології Академії медичних наук Н.І.Козлюк. Вона ознайомила з результатами наукового дослідження користувачів 12 НДІ АМН.

Виявилось, що 100% з них відвідують бібліотеки за місцем роботи, 82% додатково бувають у ДНМБ, 16% - НБУВ, 7% - у Національній парламентській бібліотеці України. Зі 100 опитаних - 83% користувачів зазначили, що допомога, яку надають їм бібліотеки та органи НТІ, забезпечує їх потреби, 19% - не достатньо, 8% - не забезпечує. 41% користувачів надає перевагу бібліотечній інформації, 37% - інформації з органів НТІ, 22% бажають вести пошук самостійно.

«Досвід організації економічного аналізу бібліотечної інформації» - тема доповіді заввідділом економічного аналізу СІАЗ НБУВ, к.е.н. С.П.Кулицького. Інформація, накопичена в наукових бібліотеках, широко застосовується в законотворчому процесі. Фонди НБУВ дають змогу готувати різні інформаційно-аналітичні матеріали. Знання інформаційних характеристик видань (монографій, наукових журналів, довідкової літератури) дає змогу успішно користуватися ними для підготовки дайджестів з економічної тематики.

Дедалі більшу роль у цьому відіграють економісти-аналітики.

Основними проблемами сьогодні є дефіцит економічної інформації, її низька концентрація, високий інформаційний шум та необхідність процесу узгодження тезаурусів замовників і виконавців.

В.о. м.н.с. відділу економічного аналізу СІАЗ О.В.Прокопенко присвятила свій виступ «Проблемному підходу при роботі з виданнями з економічної тематики». Вона поінформувала про проблемно-орієнтовану систему обробки інформації, що використовується НБУВ з метою формалізації засобів роботи з періодичними виданнями економічної тематики.

Учасники секції «Інтеграція бібліотечно-інфор-

маційних ресурсів» дійшли висновку, що для подальшого розвитку БІР необхідно:

- ♦ проведення наукових досліджень, спрямованих на визначення їх основних тенденцій та закономірностей розвитку;

- ♦ розробка загальнодержавних програм і проектів розвитку та використання БІР;

- ♦ взаємодія національних і державних бібліотек України з питань законодавчого забезпечення галузі, розробки ДСТУ, фахової термінології;

- ♦ уніфікація БІР, визначення та розробка єдиних вимог до програмних продуктів бібліотек, лінгвістичного забезпечення БІС, основних показників стану БІР на рівні державної статистики;

- ♦ підготовка зведених каталогів, довідників, путівників, переліків БІР окремих мереж та галузі в цілому;

- ♦ посилення ролі Асоціації бібліотек України для лобювання прав бібліотек і бібліотекарів на законодавчому рівні;

- ♦ організація системи безперервної професійної освіти бібліотекарів різних рівнів, особливо бібліотек з одним штатним працівником.

Підбиваючи підсумки конференції і відзначаючи її вагомість для України, для формування її інформаційної політики та ідеології, віддамо належне прозирливим словам фундатора Національної бібліотеки України, думки якого про ноосферу хоч прямо й не звучали в доповідях, були по суті концептуальними. В.І.Вернадський сказав ніби про сьогоднішнє: «... ми підходимо до нової ери в житті людства і життя на нашій планеті взагалі, коли точна наукова думка як планетна сила виступає на перший план, проникаючи й змінюючи все духовне середовище людських суспільств, коли охоплюються та змінюються техніка життя, художня творчість, філософська думка».

Наталія Солонська,
к.і.н

Вікторія Матусевич,
к.і.н

Тетяна Добко,
к.і.н

Галина Солоїденко,
н.с.

Ольга Баркова,
м.н.с.

© Солонська Наталія Гаврилівна, Київ, 1999

© Матусевич Вікторія Володимирівна, Київ, 1999

© Добко Тетяна Василівна, Київ, 1999

© Баркова Ольга Валентинівна, Київ, 1999

© Солоїденко Галина Іванівна, Київ, 1999